

Landskap:	Skåne	Upptecknat av:	Emil Jönsson
Härad:	Luggude	Adress:	Hornborg
Socken:	Väsby	Berättat av:	densamme
Uppteckningsår:	1940	Född år	1861 i Väsby

Svar på Luf 23

Uppteckningarna angår 1800-talets första del, med skämtsamma och ohyfsade allmogeuttryck i historier, dels i anslutning till Bibeln, dels på alla andra områden. Vid alla möjliga tillfällen brukade de gamle fäderna dra fram med vidunderliga berättelser, och därvid var det ej frågan om att vara finkänslig eller hänsynstagande till personer, utan grovheten och råheten var en vanlig uttryckssed, som var desto mer uppskattad av åhörarna, ju mera raffinerad den kunde utgöra ett ämne att "driva" med någon, eller framkalla de högsta skrattsalvorna. Men till kvinnökönets berömmelse må nämnas, att fruntimren i allmänhet avhöll sig såväl från fylleriet som omtalandet av osedliga historier och var oftast skamsna åhörare till männens berättelser.

1) Om skapelsen

Hur djävulen försöker fördärva vad Gud skapat, genom att åstadkomma onda instinkter hos de skapade varelserna. Några menade att djävulen var förargad för att han ej kunde skapa något med liv. Men i allmänhet åter t o m troddes det, att djävulen hade skapat alla insekterna så när som biet och myran. Således det som var ont kunde han skapa, men inte något gott. Därför har dessa (insekterna) alla, var sin art, förstörelseförmåga, eller vidriga vanor eller skadliga egenskaper, såsom getingar, myggor, löss, loppor m fl. Tordyveln (dyvel = djävul) fick den avskyvärda egenskapen att trivas i bara gödsel (skit). Därav dyvelsträck, ett rent av urgammalt preparat jämte dyvelsträcksdroppar. Istället för de nyttiga bina de onda getingar, vespor, humlor, myggor, flugor. Ehuru det ofta talades om att djävulen kunde göra allehanda för människor omöjliga gärningar, så framställdes han å andra sidan som en enfaldig "dumbom" som ofta lät lura sig av fiffiga människor. Att gå in på kontrakt om sitt bistånd emot en människas själ, ifall hon dog under den bestämda tiden, var visst nog det vanliga, men utan borgen eller säkerhet, varför han rätt ofta blev lurad.

Exempel: En fattig pojke gick och önskade att han vore rik, så skulle han köpa sig ett herrgårdsgods och leva glada dagar. Då mötte han en gammal man, som erbjöd sig att skaffa honom pengar, ifall han gjorde kontrakt (avtal) om att lämna sin själ vid sin död i hans våld, så kunde han nämna hur han ville ha det med pengar i all sin tid, så skulle han (djavulen) skaffa fram dem. Då lovade pojken att hans själ skulle djävulen få vid hans död, och begärde att närhelst han tog med handen i byxfickan, så skulle där finnas en 6-styverpeng (= 3 öre). Det gick djävulen med nöje in på. Att det var djävulen kunde pojken veta, då han fick syn på den gamles bockfot, ty i vilken vålnad djävulen än visade sig, t o m som ljusens ängel, så fick dock alltid bockfoten synas på det ena benet, den fick han aldrig dölja. Nåväl, flera år gick och pojken företog sig att bygga ett slott och pengar

fattades honom inte, utan så snart han tog i fickan var där en 6-styver. Varhelst det syntes en spricka i muren, tog pojken och satte en 6-styver i att täta med. Men en vacker dag kom han med bockfoten och meddelade att kontraktet fick ändras, ty fler 6-styvrar kunde inte anskaffas i hela världen. Då skrattade pojken och bad djävulen dra till sin hemort, ty nu är kontraktet brutet menade han. Alltså blev djävulen lurad den gången.

En annan gång var det en bonde i vår by Väsby, som blev dödligt sjuk men tillfrisknade, och som det just var nära utgången av de kontrakterade åren, så slapp han undan och djävulen vart bedragen på alla sina tjänster som han gjort bonden. Åter kunde man få höra exempel på djävulens dumhet och enfald omtalas så här: Djävulen kom in till en jägare i något ärende, då jägaren frågade djävulen om han ville röka en pipa tobak? Ja, det var han tacksam för, han var visserligen ej så van men ville försöka. Jägaren tog då en laddad bössa och bad djävulen att sätta gevärsmyningen i munnen och tända på med en tändsticka (splitsticka) i den öppnade "fångpannan". Djävulen gjorde så och skottet for i halsen på honom, då denne strax återlämnade "tobakspipan" (geväret) med de orden: "Det var en stark tobak du begagnar!".

En annan gång kunde det berättas hur djävulen försökte efterhärma att skapa hästar, men det blev istället den vanskapliga kamelen. Av efterhärmingar av bin blev det getingar och flugor. Själva människorna försökte djävulen efterhärma att skapa, men det blev endast små skadliga apor därav. Sådana historier om skapelser av land och folk, som djävulen skulle ha företagit då han varit i sällskap med S:t Per, liksom då Vår Herre och S:t Per gick landet igenom i sällskap, är antingen av nyare uppfinning eller från annat land, emellertid förekom aldrig sådana sagor ibland allmogen uti Väsby sn eller i angränsande socknar vid mitten av 1800-talet, ty då skulle jag någon gång ha hört dem i min barndom.

- 2) Då Vår Herre skulle skapa Eva, lät han en tung sömn falla på Adam. Han skulle sålunda skynda sig att göra operationen innan Adam vaknade, och som tiden var "bråd", så blev där ej råd att sätta tapp till tunnan, utan blev Eva och hennes efterkommande kön därför "läck" eller otäta som oftast. Därpå syftar också en av de gamles tvetydiga gåtor, som ofta på samkväm framställdes. Gåta: "Det pinka och det ponka och kärringen låg och ånka, men gubben opp o satte'n in och vre'n omkring och sen fick kärringen ro att sova". De som ej hört gåtan förr kunde därför komma fram med den uttydningen, att kärringen var lysten efter "manfolk" och fick sin tillfredsställelse, samt somnade därefter. Meningens var att framkalla såväl förlägenhet som skrattsalvor över uttydningen. Men den rätta uttydningen var: att de gamle bönderna hade stora drickatunnor upplagda på tunnestolar i ett rum i boningshuset. I varje tunnans ena botten var en tapp (och som inget av 1900-talets barn varken sett eller får se en tunnetapp i funktion, så får jag väl tala om att det istället för kran (nuförtiden) då var en tapp). Denna bestod av 2 delar: först själva tappen, en svarvad plugg i vilken ett koniskt borrhål gick längs igenom. Denna tapp drevs att sitta mycket stadigt i ett hål i tunnebottnens nedre kant. Andra delen av tappen kallades för "svicken" och var svarvad konisk så att den skulle passa i det koniska borrhålet i tappens första del. Denna svick hade en flat handtagsände, så att den kunde vridas i tappen med kraft om det skulle hålla tätt för våtvarorna. För att få ut drickat måste man taga ut eller åtminstone lossa på svicken, men ifall den sedan inte sattes tillräckligt hårt i igen, så kunde det hända att där droppade genom tappen eller svicken, och sådant kunde åstadkomma ett klingande ljud i tunnan, för varje droppe som föll i en "back" eller ett kärl som ställts under tappen för spilldroppar. Det skulle

vara detta ljud som kärringen kom att höra sedan hon gått till sängs, "att det pinka och det ponka". Att hon låg och "ånka", var att hon ångrade att ej ha känt bättre efter på drickasvicken, om den höll tätt. Då hon talade om det för mannen, gick han upp och satte tunnetappen och svicken i, och vred den omkring med ett egendomligt knarrande ljud. Därefter blev hustrun ju lugnad med avseende till drickatunnan och somnade. Men därför att fruntimren inte hade någon tapp, så blev de aldrig täta.

- 3) Om adamsäpplets uppkomst hörde jag aldrig någon av de gamle omnämna. Troligen har studenterna kommit fram med den historien, föreställande en far som skulle undervisa sin dotter vad de tvenne gipsbilderna, föreställande Adam och Eva – en naken man och en naken kvinna – hade att betyda. Dottern frågade då vad det vore för ett äpple som Adam hade fastsatt emellan sina ben, och varför det vore fastsatt med stjälken på orätt sätt emot som de annars sitter på träden. Jo, svarade fadern, det är för att hushålla och spara på äpplet, ty när fru Eva blir lysten efter äpple så får hon endast av Adam tillfredsställelse med denna stjälk.
- 4) Om menstruationen skämtades med att dels samma orsak som nämndes under § 2, dels att förekomma "torrespricka", ty fruntimrens könsorgan kallades också på skämt för "sprickan" och "spruckenkodd". Alla dessa eventualiteter kunde ju ej förekomma hos mannen och därför behövde de ej menstruationen. I en 150 år gammal bok, tryckt hos Anders Jakob Nordström i Stockholm 1790, säges: "De gamle hafwa orätt föregifwit, att qwinnorna under reningstiden genom deras blotta widrörande dödar ett wäxande winträd, att de göra ett träd ofrugtbart, win surt, jern och stål rostigt, att de skaffar en hafwande qwinna missfall, göra en annan ofrugtsam, en hund rasande och en man galen" osv. Paracelsus, vars dårskaper vanhedrar hans kunskaper, ansåg reningsblodet som det starkaste förgift. Han försäkrar att djävulen därav skapar spindlar, loppor, kålmaskar och alla andra insekter varmed jorden och luften är uppfyllda.
- 5) Om hur människorna fick elden, minns jag ej ha hört andra historier än om Tor med sin åska.
- 6) 7) 8) Ingenting därom känt i Väsby och angränsande socknar, men från Uppland hörts troligt att Lucia nersänkts från himlen i en sky och varit Adams första hustu.

9) Svinen var redan i Gamla Testamentet ansedda som orena djur, men i Nya Testamentet berättas att djävlarne for i svinahjorden och därför syns ännu på alla svin 3 punkter på innersidan av frambenen och även ibland 2 "drövlar" under halsen såsom märken därefter, och fick de den egenskapen att störta sig i all smuts, men som sagt, de var förut förklarade för orena djur därför att de inte idisslade. De gamle hade en skämtgåta: "Vilken är det som nuförtiden allena kan sägas hålla Mose lag?" Svar: "Det är katterna, ty de skrapar först en håla i jorden när de ska skita, och höljer noggant på exkrementerna genom att krasa igen hålan efteråt." I Mose lag befalldes var och en israelit att ha en stake vid bältet och därmed göra en håla i jorden, där de skulle göra sitt tarv, och efteråt fylla igen jorden med staken och överhölja träcket med jord. Men som svinen istället rotade upp exkrementerna igen och t o m åt dem, bräckte eller omintetgjorde de Mose lag, och så räknades de med rätta för orena djur.

Som ett dunkelt minne har jag hört historier om lommen och flundran, men om träd och örter ej till någon tydlig reda. Haren har kluven läpp för att den skulle ha grinat åt något, men vad det var minns jag inte. Nog av, så skulle den ha grinat (Ordet "grina" hade inte i gammalsvenskan den betydelse som det nu har. Då betydde det ett tyst skratt, leende eller mimik till skratt, men man kunde även grina illa eller "hångrina". Nu sägs ett barn som är grinigt vara gråtande, sjukligt vresigt. Således skrattade haren så tyst för sig själv, att läppen sprack, och alla hans efterkommande fick sedan samma arv.). Kristi kors sägs ha varit av asp, varför dess löv sedermera i alla tider blev darrande. I en annan historia om Kristi kors berättas hur en drottning i Ryssland lät gräva och söka på Huvudskalleplatsen och där Jesu grav varit, och skulle verkligen ha funnit frälsarens kors 306 år efter hans död. Asp skulle ha ruttnat upp på ett par års tid. "Sibylla spådom" berättar: Då drottningen av rika Arabien i sällskap med kung Salomo skulle gå över en spång över en bäck, begav sig drottningen till att vada i vattnet vid sidan av spången. "Varför gör du så?", frågade då Salomo. Drottningen svarade: "Det där trädet till spången kommer att användas till kors åt världens frälsare, därför höves ej trampa därpå." Det var nog ett hållbart träslag, inte asp.

10) 11) 12) 13) 14) 15) 16) Okänt, men andra historier som brukade berättas vid allmogens samkväm, t ex om varför en fisksort som kallas för kolja har 2 svarta plättar på vit botten bakom nacken. Dessa plättar sades ha uppkommit därav att då aposteln Petrus befalldes att gå till havet och ta en fisk, som skulle ha en penning i munnen, då grep en kolja, och där han tog blev på det vita skinnet en mörk fläck såsom efter tummen och pekfingret, på motsatta sidor om kroppen strax bakom huvudet. Släktet fick därefter alltid bära detta märke. En sägen berättas om Jerusalems skomakare, som skulle ha förnekat Kristus att vila sig vid skomakarens vägg, när han gick där förbi bärande på sitt kors. Därför får denne skomakare aldrig vila sig så länge världen står, utan syns än här och än där vandrande med lästknäppan på ryggen till domedag.

En del osedliga gåtor var alltid ett älsklingsämne vid folksamlingar. T ex: "Vem släppte den första skiten i Jerusalem?". Svar: "Den som blev först färdig därtill." Gåta: "Svartepelle kom te mig i mörke, te värre jag rev honom o te värre gick han på, och innan jag fick särken opp hade han gadden inne?". Svar: "Loppan". Gåta: "En liten ting jag menar, det hänger mellan benar, ett kvarter (15 cm) långt och kanske något längre?". Svar: "Tobakspipa" (s k snugga begagnades ej på den tiden, men senare kom engelska kritpipor). Gåta: "Vilket önskas helst? Antingen det som står på stenen eller det som springer däromkring?". Svar: "Skiten står på stenen och pissat rinner däromkring stenen?". Vilket man önskade var ju otrevligt. Gåta: "Vilket önskas helst? Antingen ruga vid stätt, eller klunga vid låga (lucka)?" Ruga var en skit, och klungan var en flock får. Gåta: "på två plader står två stolpar, på de stolpar står en säck, på den säcken står en knapp, på den knappen finns en skog, i den skogen finns alla kungens vilddjur?". Svar: "En människa, vilddjuren är lössen som man antager varande inte vanliga djur hos kungen och därför vilddjur." Gåta: "Två visa vej te, två peka höjt i sky, fyra hängande och fyra dängande och lille Jonas lunkar bakefter." Svar: "En ko". Gåta: "Två brunstätter, fyra lövelätter, en frösen gök och en tarvarestake." Svar: "Hästar, vagn och kusk." Gåta: "Om det sitter 7 kråkor på en gårdsgård och jag skjuter den ena, hur många sitter där då kvar?" Svar: "Ingen".

Den som nu föranleddes att svara på dessa gåtor, tog som oftast fel på uttydningen och blev därigenom föremål för skratt och munterhet av övriga närvarande, som kände till innehållet. En mängd historier som på sätt och vis var gåtor kom fram vid gillen och folksamlingar. F ex: Framställdes frågan om man ville ha upplysning om hur den s k klockarkärleken uppkommit mellan

präst och klockare. Jo, den uppkom på det sättet, att klockaren och prästen hade fiskeryssjor ihop, och då klockaren skulle skjutsa för prästen till kyrkan (annexet) så skulle han om morgonen först gå ner till ån och se efter om där var något i ryssjan. Prästen satt i vagnen och väntade på klockarens återkomst. När han kom berättade han att där var ingenting. Men där var likväl en enda ål, och den tog klockaren och stoppade i byxorna och låtsades så att där var inget i ryssjan. Men det dröjde inte länge förrän ålen ville tränga in i ändtarmen (kallades alltid av allmogen för "ashålet") på klockaren och hastigt ropade denne: "Far! Far!" (han benämnde prästen så). "Vad vill du?", frågade prästen, men det lyckades klockaren att freda sig och han svarade därför inte. Men efter en kort stund blev det samma igen och åter skrek klockaren: "Far! Far!". "Vad står på?" undrade prästen. "Jo, nu kryper ålen i ashålet på mig", och därmed drog han ner byxorna och prästen skulle hjälpa till att dra ut ålen, men den var så långt inträngd och satt så hårt och var så glatt (hal) och endast en liten del stack ut. Då måste prästen bita med tänderna i ålstjärten, och lyckades därigenom dra fram ålen. Därför förefinns alltid en klockarkärllek av tacksamhet mellan klockare och präst. Huruvida de delade ålen förtäljer inte historien.

En annan gång berättas om vad det menas med då man säger: "De e nod" (något). Jo, man kokar en myggafitta i 99 vatten och det fettat (flottet) som man skummar av det 99:e vattnet, "de e nod" (något). Men det som är "nod annat" är då en kalv lyfter på rumpen (svansen), ty då skiter den, därför är "kalvamög nod annat". Tom prästen skulle narra folk att gissa vad det betydde, då man berättade att fars get i sängen och mors get i grytan. Men prästen uttalade det: "Far sket i sängen och mor sket i grytan". Han uttydde själv. Denna präst, sedan han fullgjort de prästerliga åliggandena, brukade därefter på alla begravningar, barndop eller bröllop att oupphörligen tala om student- eller andra lustiga historier. Endast – men knappt – att han lät maten täppa munnen. Han hade alltid frun med sig, och när de reste hem fullproppades en medhavd säck med mat och läckerheter som medfördes hem. En massa historier om Bellman berättades av de gamla bönderna på 1850-60-talen. Man ansåg rent av Bellman vara en riktig "pajazzo" eller hovnarr hos kungen, ty alla ohyfsade bedrifter som tilldelades honom kunde ju omöjligen vara annat än pådiktade. F ex: Bellman åsåg några soldaters exercis i sällskap med kungen och officerare. Bellman tillfrågade kungen om han ville ge honom oinskränkt makt att utöva (eller vara istället för kungen) och kommendera de närvarande soldaterna nu genast (i hovets närvaro). Han fick kunglig makt. Då kommenderade, befallde, han att de skulle samtliga knäppa ner byxorna och dra upp skjortan. Därpå skulle de sticka den ena tummen i munnen och den andra tummen i röven (ändan). Befälet skulle tillse att det gjordes som befallts. När det så var upplyst att soldaterna hade tummarna på befalld plats, kommenderade Bellman "Tummar bytt om". Befallningen åtlyddes och utfördes till hela hovets obeskrivliga förlustelse.

En annan gång var Bellman med på ett slädparti, då hovet med damer och många deltagare utgjorde en lång rad slädar. Bellman åkte hos en av hovherrarna, något bakom kungens släde. Men denne hovherre blev besvärad av en påkommen diarré (på allmogespråket "ränneskita"). Bellman rådde honom att sätta sig på "hundskvotten" (en sits som befins bakom de andra sätena i släden) och knäppa ner byxorna, så skulle han Bellman ta tömmarna och så skulle de köra bakom alla de andra, för att ingen skulle bli varse hans förehavande. Men när väl den diarrésjuke hovmannen satt sig med nerknäppta byxor och röven bar, så piskade Bellman på hästarna, låtsades att de skenade och körde i stark fart förbi kungen och alla de andra slädarna och "ränneskit" sprutade som en ström från en tunna och bara "ashålet" måste syndaren visa för hela sällskapet till ofantligt åtlöje av dem alla, men till blygsel och förargelse för den nödtvungne hovmannen. En annan gång då

Bellman jämte hovfolket spatserade i parken till ett av slotten, blev Bellman något bakefter de andra och kom fram springande och anmodade en annan av sällskapet att hjälpa sig att gripa en ekorre, som han (Bellman) hade under sin hatt. Hovmannen trodde honom och medföljde till det ställe där Bellman lagt hatten. "Men nu ska du hastigt gripa ekorren, när jag lyfter upp hatten", uppmanade Bellman honom. Det lovade hovmannen och i detsamma Bellman lyfte upp hatten, grep hovmannen hastigt ekorren som endast befanns vara en rykande bellmansskit.

En gång tillfrågades Bellman vad han tyckte om den fina musiken. Han svarade: "I himmelrik, där är musik, men är den detta skrålet lik, så vill jag inte bli salig". Även påstods det att Bellman på uppmaning av kungen gjorde de avskvärdaste rim eller poem i hovfolkets och kungens närvaro. F ex: "Nu ska vi dricka oss riktigt fulla, just nu, sen ska vi gå ut och knulla, vår käre Gustavs fru. Och sen ska vi i alla fat och skålar skita, samt däri med våra näsor rita, vår käre Gustavs namn." En bonde som hälsade på fick inbjudan att sitta bredvid kungen till bords. Då funderade Bellman på att de skulle vara ense (överens) om att det skulle gå laget omkring att ge varandra en örfil ("sittopp", slag på käften eller slag på örat). Det vann bifall och den förste upp till kungen gav sin granne en örfil med orden "Slå ifrån dig till näste", och det gick laget runt tills det slutligen kom till bonden, som satt bredvid kungen. Om han skulle göra som de andra, hade han varit tvungen att slå ifrån sig på kungen och det var just det de andra skulle haft roligt åt. Men bonden tog emot örfilen och sade: "Min far var en åkerman, och när han kom till renen så vände han". Därmed vände han sig om och gav den som slagit honom en "sinkadus" (så benämndes ofta en örfil) och det med samma uppmaning "Slå ifrån dig till näste".

En dag beklagade sig kungen för Bellman, att bonden som han hade vid sin sida alltjämt brukade liksom av misstag ta kungens glas och dricka ut det vin det innehöll, då kungen vore tvungen att istället dricka ut det glas som ställts framför bonden. Bellman svarade: "Det är lätt botat, sätt Ers Majts glas som vanligt, men fyllt med piss (urin), så får vi se verkan". Detta råd följdes, och när bonden som vanligt tog kungens glas, så drack han ut glasets innehåll utan att ändra en min. Men bonden ruvade på hämnd. Nästa kväll, då måltiden fortgick, hade han skaffat "snus" av att han gnidit (gnuggat) sin skjorta på den bakersta delen, som i forna tider då ej klosettpapper användes (Det ansågs som högfärd att torka sig i röven med papper. "Jag har varit klockarmora i H församling i 30 år och aldrig begagnat annat att torka mig i röven med än dessa fem" (därmed visande bara handen), svarade frun till en av de förnämsta på den tiden). Således erhöles ett slags kraftigt "snus", varmed bonden fyllde sin snusdosa. När samkvämet fortgått en stund och bonden visligen aktat sig för kungens glas, tog han upp sin silverdosa och bjöd kungen en pris såväl som de andra. Sedan frågade kungen, efter att ha snusat: "Men var brukar min ärade bror att köpa sitt snus?". "Jo, det kan jag säga, det är köpt på ett ställe just nabo till det, där Ers Majt köpt sitt vin." Således kunde inte Bellman "få has" (driva med) på den bonden.

Så hade de gamle, dvs folket på den tiden, nästan alltid en visa till varje "dansestycke" (musikstycke). Större delen får man väl säga var av anständig art (såsom vackra julaleksdanser, ringdanser osv), men också hördes i bondstugorna och på sommardanser i skog och äng de uslaste visor. F ex: "Där kommer en ryttare på vår vej, sade bonden. Öppna grinden, be'n (bjud) gå in, svarade bondens hustru. Öppna grinden, be'n gå in, svarade bondens hustru. Vad ska vi göra av ryttarens häst, sade bonden. Dörr på gall (vid gavel) och häst på stall, svarade bondens hustru. Dörr på gall och häst på stall, svarade bondens hustru. Vad ska vi bjuda ryttaren till mat, sade bonden. Jo, äggakaga på silverfat, svarade bondens hustru. Äggakaga på silverfat, svarade bondens hustru. Vad

ska jag själver äta då, sade bonden. Vattvälling och sill det må räcka till, svarade bondens hustru. Vattvälling och sill det må räcka till, svarade bondens hustru. Var ska han ligga ryttaren då, sade bonden. I min säng och på min arm, svarade bondens hustru. I min säng och på min arm, svarade bondens hustru. Var ska jag själver ligga då, sade bonden. På min lo (loge) hos min so, svarade bondens hustru. På min lo hos min so, svarade bondens hustru. Svinaluserna biter mig, sade bonden. Vänd dig om och bit igen, svarade bondens hustru. Vänd dig om och bit igen, svarade bondens hustru." Till denna visan dansades en slags omvändningsvals likt schottis. Melodin fortlever ännu. En annan vals sjöngs: "Ta min fitta vem som vill, vem som vill, vem som vill. Ta min fitta vem som vill, vem som det vill." Eller en polska: "Brogeda föl och rompeda kalva, Gud välsigne din den halva", eller en vals: en visa som hette Pelles Stockholmsresa, men där insköts en extra vers: "Allra innerst i Småland de lura med pistoler och dragna sablar och laddade gevär. Och alla små djävlar de spelar på fioler, och självaste satan han spelar på klavér." En valsvisa diktades på 1830-talet om ett par töser på ett ställe i Tågalycke: "Tågalycke Thoren och Tågalycke Thoren och Tågalycke Thoren tycka pågarna om. Men Inger e lite minner, men Inger e lite minner, men därför inget hinder att ta en svängom".

Gruvfolket i Höganäs hade en mazurka till vilken de sjöng: "Ola Bengssen, Ola Bengssen, varför linkar (haltar) du så? Ola Bengssen, Ola Bengssen, varför linkar du så? Jo därför, jo därför, att jag har ont uti en tå, jo därför, jo därför, att jag har ont uti tån." Alla dessa melodier fortlever ännu, fastän tillblandade med andra repriser. När bondpojkar sjöng dessa eländiga visor, kände ju genast spelmännen igen vilket som begärdes och gjorde dem till viljes med att spela den melodin. Fruntimren var i allmänhet mera blygsamma och sällan så grovkorniga i sina uttryck som männen, och drack ej heller så mycket brännvin. Men det fanns ju en och annan. Så t ex var där i Gössarps by en rik mora en gång, som brukade en trollformel när hon lade pölserna i kitteln till kokning, för att förhindra sprickning av dem, då sade hon: "Sejt o start (segt och starkt) som kusan på mej (hennes könsdel) och pickskinn o koddskinn (männens könsdelars skinn) och hooo." Samma mora slog vad med en skraddare som gick på en krycka (kallades Ola Kryck) att hon skulle lägga upp så många sexstyvror på bordskanten som han (skraddaren) kunde stryka ner med picken (så kallades också mannens könsdel) medan den "stod" (dvs medan manslemmen var i erektion) utan att han fick vidröra med händerna. Ola Kröck strök ner 16 st sexstyvror vid tillfället.

En annan gång skulle samma mora ha 12 sk av Ola Kröck för att hon skulle visa, mitt i stugan, fittan för honom och det gjorde hon, men så sade hon: "Du har inte sajt meed (sett mycket) för dina pengar. Du kan få se den andra änden med!" Och därpå vred hon sig om och visade skraddaren bakdelen också. Samma mora var skicklig i att spela kort om pengar, och brukade alltid spela bort för tjänarna det mesta av deras årslöner. Även hade allmogen öknamn på varandra, men man kan knappast sätta ut ens namnet på byn där en sådan person med öknamn bor eller bodde, ty ännu efter 100 år känner barnbarnen igen vedernamnet. Så t ex kallades en beskedlig bonde i H uti Väsby sn för "Picken i H". En annan kallades "Hans Kodd". Åter en annan för "Anders Möekull" (gödselhög). En annan för "Månsas Fåralår". En piga kallades "Blanka Smällbora". En bonde kallades för "Möget" osv. Två eländiga hus utmed landsvägen, kallades det ena "Fittan" och huset näst intill kallades "Röven". Alltid hade någon handling eller ord gett upphov till öknamnet, i synnerhet om det var något antingen lagstridigt eller egendomligt förhållande.

F ex: En bonde stal en liten påse mjöl vid kvarnen i ungdomen, och fick heta "Karl Påse" i all sin tid. En snål bonde smög sig till att äta upp det andra slätterfolkets mellanmålsmat vid

ett slåttergille, varför han alltid fick heta "Pannekage-Petter" (ändå ägde han 100.000 rdr!). En piga tog en liten leksakshund på ett marknadsbord och fick heta "Hunda-Peternillan". En annan piga åtog sig att sitta på taket på en bondgård vid vägen, när kyrkfolket gick från kyrkan där förbi. Hon hade slagit vad om 12 sk, men fick härför heta "Stava på taket". En ung man på ett slåttergille som på skämt drog upp kjortlarna på en piga och slog henne med ett litet ris i röven, fick heta "Jöns Teg" (att slå någon i bara ändan med ris kallades att "tega", och riset kallades tegeris). Vid alla sammanträden och tillfällen brukades alludera (hänsyfta, påskina, nämna) sådana omständigheter att driva med varandra om öknamnet, som också ofta åstadkom ovänskap. Så t ex när den förut nämnde Picken i H gick rätt över åkrarna till en granngård, beskärnade han sig över att där var grävda så breda diken, att han måste streta så vitt för att stiga över dem, och då svarade bonden i granngården: "Ja, men ju mera du sträddar (stretar), ju lättare går picken in."

Om några personer var i sällskap att meta eller fånga fisk och en då inte lyckades att fånga någon, så kallades den personen genast för "fiskafitta", men slapp att bära öknamnet längre än till en annan fisketur. När så någon gjorde häntyding att vilja driva med en annan, så kallades det att "han begynte skita ikring sig". Mycket ofta vändes samtalet om smutsiga saker. En gammal tiggarkärring sade att "den fattige har aldrig något roligt, utan när han skiter". Ett gammalt ordspråk sade att "den fattiges skita och den rikes sjuka spörjs lika långt". Därför var det alltid ett roande samtalsämne när grovheter av detta slag kom på tal. F ex: En tiggargubbe och –gumma fick ligga på golvet i stugan, där bonden och hans gumma låg i en säng med fjäderdynor. Efter en stund begärde tiggarna mera att lägga under huvudet. Då vände mannen röven utåt och släppte en väldig trumpetstöt (genom ändan). Av allmogen kallades sådant för fes, en fis, men också "en skit". "Den kan ni lägga under huvudet", sade han. Men efter en stund igen då tiggarna frös, begärde de något mera att hölja på sig. Då gjorde bonden på samma vis och släppte åter en dylik "skit". "Den kan ni hölja på er", sade han. Men bittida på morgonen gick tiggarna upp och satte sig på var sin bordsände i stugan att skita 2 stora "drullblakor" (fasta exkrementer). Därefter väckte de värdfolket: "Nu tackar vi för logiet, och sängkläderna har vi rullat ihop och lagt dem på bordet".

Eller: En gästgivare i Tunneberga hade tidning ihop med en av sina naboar. Som denne dagligen kom in i gästgivargårdens dagligstuga, så brukade han (naboen) alltid gå fram till kakelugnen och värma sig, och då av nyfikenhet öppna dörrarna till den lilla välvda stekugnen (som på den tiden återfanns på alla de gamles järnkakelugnar) och titta efter vad mat eller annat gott där brukade vara, och därvid åt han upp en del eller alltsammans ibland, till stor harm för fruntimren i synnerhet. Gästgivaren föresatte sig att ge naboen en skit att äta, och för den skull tog han vittne med sig att uppsöka en stor pölseformad folkaskit (var skiten blöt, kallades den för blaka, ruka eller mocka, men pölseformad kallades för drullingar). Den skiten lät han steka i flott och kryddor, så som man stekte pölsa, och så sattes det på en tallrik in i stekugnen på kakelugnen. Vittnena var tillstädes när nabon kom in och riktigt nog gick fram och värmdes sig, och som vanligt tittade han in i stekugnen. "Aha, jag tror vi har pölsa, det var nykommet", och därmed tog han ut tallriken och smakade på anrättningen. "Ja, varsågod, vi har mer om det smakar", sade gästgivaren. Det lät nabon ej säga sig två gånger, utan åt upp alltsammans och sade: "Ih, vad den var smord och rar". Därför gick det ordstävets ända intill 1800-talets slut: "Ih, vad den var smord och rar, sade gubben när han åt skiten".

Eller när en präst predikade i Väsby kyrka år 1864 på mårtenssöndag och därvid när han stod i predikstolen, sket i sina byxor blött (ränneskita) så det hördes (sprakade) långt ut i kyrkan. När han kom ut efter gudstjänsten sade han: "Det var den feta gåsen, rovgröten och toddyn som var

orsaken". Eller när vid slaktetid pölsan skulle avsmakas, frågades det alltid hur det kunde komma sig att det var skit (folkaskit) i pölsan. Jo, det hände på en bondgård att en resande kom och ville "låna hus", och det fick han. På natten behövde han göra sina behov, men som varken ljus eller nattkärl fanns, så trevade vår man under sängen och halade fram en balja, i vilken han sket. Men nu bar det sig inte bättre, än att i den baljan hade husmoran irört blod och mjöl till att stoppa pölsa därav dagen efter, och hade hon satt baljan in under sängen i förvar i ett rum där ingen annars vistades. Men när nu resanden begagnade baljan för sagda ändamål, kom han därvid att hänga ner en del av skjortan i blodpölsan. Han nämnde ingenting, tackade och reste. Men efter en tid kom han än en gång och ville låna hus, men blev då nekad, för han hade ju en förskräcklig sjukdom, ty sängkläderna var mycket nerblodade. Då omtalade han hur han hade måst skita i baljan. "Aha", utropade bonden, "sade jag inte det, du mor, att där var skita i pölsan!".

Inträffade någon gång ovänskap mellan ett par personer, så skraddes inte orden och språket blev ännu mera ohyfsat än i dagligt tal. T ex om en äldre blev förfördelad av en yngre, så svarade den äldre: "När du får harvat det jag har plöjt, så får du veta vad jag har döjt" (plågats, lidit). Den yngre genmälde: "När du får det ädet, det jag har skedet (skitit), så får du veta vad jag har sledet" (slitit). Det urartade ofta därefter att en av parterna bad den andre att kyssa sig i ashålet, eller "kyss mig i röven". Då kunde det hända att den andre svarade: "Kyss du bätter in, så får du pölsa utan skinn". På rim skulle det gå, liksom i den gamla bondepraktikan. Uselheten ökade, så att allt fler nyare ohyfsade slangord brukades av allmogen fram på 1890-talet. T ex då någon slog i vin, brännvin eller annat i supglas, så sades den som fick de sista dropparna då flaskan blev tom: "Nu fick du sonalyckan", eller om någon begagnade något plagg eller verktyg för första gången, så sades det att han "tagit medomen" (mödomen, jungfrudomen, oskulden) av det. Eller gamla ryktare kallar pigan för "feskusa", och munnen på en antagonist för "brödfittan".

Men svordomarna hos de gamle i första delen av 1800-talet och fram på 1860-talet, uttrycktes oftast med vad man kunde kalla surrogat, istället för svärord. T ex somliga vande sig att säga "Mi sju" istället för "Min själ", eller "Sjutton" eller "Attan" istället för "Sattan", eller "Atan" istället för "Satan", eller "Tjuvar anfäkta" istället för "Djävlar anfäkta", eller "Jävrana och sabrana" för "Djävlar och sablarna", "Skam ta mig" osv. Eller "Det var välsignat" istället för "Det var förbannat", samt "Ja Gu" och "Nä Gu", "Päjna dö", istället för "Ja vid Gud", "Nej vid Gud", "Vår herres pina och död". En snickare som hette Horndal sade till drängpojken som spände hästarna för vagnen: "Svär inte med jävrana och sabrana, utan säg djävlar och satan, för det tänker du ändå!". Prästen Herring i Höganäs hörde hur en arbetsförman svor alldeles våldsamt. "Du svär, men du svär ändå så rent", sade han. Somliga svor s k utsökt eller originellt, t ex Ta mig fan, Fan ta mig, Ta mig satan, Ta mig djävulen, Djävulen ta mig, Fan ta mig och knose mig till domedag. Det var djävlarernas överste, Attan tusen djävlar, Må jag ramla in i helvete, eller Så sant mig Gud hjälpe till liv och själ, eller Må fan ta mig mellan bröd och vin (i nattvarden). Dock var dessa utsökssvärjare i minoritet i förhållande till andra svärjare. Senare eller in på 1900-talet har svärjandet tilltagit i betänklig grad, men synes eller höres dock nu vara på retur.

Nu skall man inte tro att det endast var de fattiga och olärda, arbetarna och bönderna, som var grova i sederna och råa i flabben (smädligt uttryck för munnen), utan även lärda och som antog för bildade män, höll sig ej för goda att vid samkväm komma fram med smutsiga historier. F ex år 1877 inkom på Höganäs gästgivargård (där jag då tjänade) apotekaren, en sergeant, en kamrer och en annan fin herre, vilka fortsatte att dricka och sjunga de mest svinaktiga visor nästan hela natten

till fram på morgonen, då 3 av dem gick hem, men ännu kl 6 f m kvarlåg apotekaren på golvet under bordet i salen och sovde. Men ännu värre var det med klockaren i B och en patron på en av de större krupperupsgårdarna. Dessa kom rätt ofta och berusade sig på gästgivargården till den grad att de låg redlösa, och sket vanligen i byxorna så att själve gästgivaren i egen person (ingen annan ville åtaga sig det) måste nödtorftigt rengöra dem samt ställa om skjutsen hem för dem. En pastor i Väsby 1876 brukade alltid på begravningar, bröllop eller barndop att oupphörligen tala om studenthistorier, mycket grovkorniga ibland. Som förut nämnts brukade även hemmansmororna spela kort vid begravningar och andra samkväm. Dock endast förståndsskärpande spel (inte om pengar).

F ex: Jag glömmet aldrig av hur jag då jag var 9 år var med på en begravning i Viken sn. Då en gammal bondhustru spelade ett spel som kallades "Brus Bas", tillsammans med 3 bondgubbar. I detta spelet är klöver knekt högsta kortet. De hade en alldeles ny kortlek, men bondhustrun funderade på att riva av det ena hörnet på det kortet, för att hon skulle kunna se vem som fick klöver knekt. Men kärringen hade så när fått pisk (stryk) och värdfolket måste mäkla fred, och en annan helfärdig kortlek måste anskaffas. Även namnen på flera av de gamla kortspelen skulle vara till skam och smädelse åt den som förlorade spelet. T ex var det stora och lilla hundaröven. Den som förlorade sades komma i röven. Snart sagt så hade mest varannan bland männen sitt öknamn, och vanligen ett som "ägaren" ej gärna ville höra, antingen det var hedersamt eller motsatsen. Någon gång hände det dock att öknamnet t o m upptogs som tillhörande egennamn (efternamn). F ex: En hemmansson från en by som hette Tornarna i Väsby sn kallades av de andra pojkar för Sven Thorn. Han tyckte bra om öknamnet och skrev sig Sven Svensson Thorn. En annan stötte emot en sten och välte, samt beklagade att där var en hög sten, annars hade det gått bättre. Han fick öknamnet "Högsten", men tog upp det som Lars Högsten i all sin tid. Men en liten man som skaffade sig en ovanligt hög kyrkhatt kom genast att kallas för "Sven Höjhatt". Men han blev rasande om någon tilltalade honom med det öknamnet.

Man var ju också nästan tvingad till att ha öknamn på folk, ty son-namnen var så förvillande ibland, att endast öknamnet klargjorde vilken person man menade. F ex: Vi hade 4 namnliska personer i Väsby kyrkby 1869 till 1898. Talade man om Nils Jönsson, så frågades det genast vilken Nils Jönsson? Då blev man tvungen att upplysa att det var antingen den enbente, den Nils Jönsson på Leret, Juda-Nils Jönsson eller Syrka-Nils Jönsson. Men att märka är, att vilken av dessa 4 Nils Jönssoner som man tilltalade med öknamnet, så blev han däröver högeligen förargad (stött). Det var inte underligt att folket i 1800-talets första hälft var grova både i seder och mun. Det ansågs som högfärd att tala efter bokstaven, och kallades att vara "köpstalig" (av köps-talig). Min mor berättade att de hade ett par tröskemän från Halland som förklarade, att om de skulle råka att äta för mycket, så att det komme att "smälla höjt vid bordet, så håller vi det inte för nån höjfarighet". Liksom också om man hörde någon bonde som hade byggt ett avträdeshus (kallades "skitehus"), så svor de över sådan högfärd. Därför vid alla gillen kunde man få se 2 a 3 gubbar med mörka vadmalsskador och höga hattar sitta vid en vägg eller på gödselhögen, skitande och samtalande. De långa tobakspiporna stod uppställda mot väggen så länge. Mest besvärligt var det för fruntimren, ty de ville ju ej visa sig i sådant ärende bland "manfolken". De måste därför smyga sig bort ibland de höga "nällebuskarna" och "skräppeklungorna". Därför fanns det en hel skog bakom alla de gamla bondgårdarna av skräppor, nässlor, "tordöneblad" (borror), dels omkring gödselhögen (mockkullen), dels i svinagården. När man ville nersätta eller kassera en mans värde eller duglighet, så sades det "han duger inte te o skita för svin". Meningen var att mannen eller drängen inte kunde hålla svinen på vederbörligt avstånd, medan han sket i svinagården. Inne på själva gården fick ingen lov att skita.

Alltså var det bara högfärd att bygga "skitehus", när man hade både svinagården och "mockkullen" att skita på.